

С. М. КІРЖАЄВ (Київ)

З ІСТОРІЇ ПРАЦІ АРХЕОГРАФІЧНОЇ КОМІСІЇ ВУАН ЩОДО СТВОРЕННЯ ПРАВИЛ ВИДАННЯ ДОКУМЕНТІВ

1926 р. у передмові до «Сказанія о войнѣ козацкой з поляками» С. Величка були викладені розроблені Археографічною комісією (АК) ВУАН правила видання історично-літературних давньоукраїнських джерел¹. Насправді то були не правила, а принципи передачі тексту друком, вироблені редакційним комітетом АК на чолі з акад. М. С. Грушевським.

Поверхова і негативна до недавнього часу оцінка цих правил зумовлювалася ідеологічною упередженістю до особи М. С. Грушевського. АК ВУАН як спеціалізованій науковій установі закидалося, що нею не були розроблені загальні правила видання історичних документів. С. О. Яковлев вважає, що викладені у вищезгаданій передмові правила не відповідали науковим принципам публікації історичних документів, бо в них не висвітлені найважливіші питання археографічної обробки документів і підготовки їх до друку, не уніфікувало порядок написання великих літер та виправлення погрішностей у тексті, не передбачено розстановки розділових знаків тощо. Видання, друковані за цими правилами, нібито не відповідали науковим вимогам². О. А. Бевзо закидає АК ВУАН продовження традицій «некритичного підходу до видання історичних документів», наголошує, що правила, вироблені АК, не відповідали вимогам археографічної практики видання історичних документів, писаних українською мовою в XVI—XVIII ст., і тому не знайшли широкого вжитку³. Досить скептично до згаданих правил ставляться автори «Правил видання пам'яток української мови XIV—XVIII ст.» (К., 1961). Лише І. Л. Бутич подає об'єктивну оцінку правил та наукових принципів, впроваджених у виданнях АК ВУАН⁴.

Питання, чи нехтував М. С. Грушевський проблемами теоретичної археографії, чи стояла АК осторонь справи створення загальних правил, потребують об'єктивного розв'язання.

Ще 1895 р. молодий проф. М. С. Грушевський, готуючись видавати в АК Наукового товариства ім. Шевченка люстрації західноукраїнських земель, писав в одному з листів до М. Ф. Біляшівського: «Я маю методу видавати польські акти письмом оригіналу точно, на мою думку — поправляти на сучасну правопись не є щаслива, бо в таких поправках, раз на его стежку ступити, ніколи не можна поставити міцного критерія»⁵. АК НТШ на чолі з М. С. Грушевським ставила завдання видавати різні види писемних джерел, тому, можливо, й не розробляла загальних правил, навіть і для історичних документів. У передмові по т. 1 «Жерел до історії України-Руси» АК НТШ наголосила лише, що «при виданню заховано такі принципи: друкувати буква в буква, нічого не змінюючи, навіть блудів — без занотовання; заховано правопис оригіналу...» лише

з деякими винятками — стосовно польських та латинських текстів та вживання великих літер і пунктуації відповідно до правил сучасного правопису⁶. Якщо порівняти археографічні видання, окремі публікації АК НТШ, треба констатувати брак чітких вимог щодо складу, форми заголовку, легенди, археографічних відомостей у передмовах. У рецензіях М. С. Грушевського на археографічні видання відчувається акцент на практичну мету видання і обумовлені цим вимоги навіть щодо філологічної докладності передачі текстів тієї чи іншої пам'ятки⁷.

Незважаючи на багаторічний досвід М. С. Грушевського в галузі практичної археографії, важко реконструювати його погляд на необхідність узагальнюючих правил, чи на доцільність або своєчасність розв'язання питань теоретичної археографії. На чолі усіх археографічних інституцій він як справжній учений намагався забезпечити науковий рівень видань, що виходили як серійні. Проте можна припустити, що за умов незначного практичного досвіду саме української археографії, подолання русифікаторського впливу в едиційній практиці попередників М. С. Грушевський головним міг вважати евристичну мету, завдання запровадження до наукового вжитку максимуму джерел з української історії, і це дещо відсувало організаційно-теоретичні аспекти археографії⁸.

Проте очоливши 1924 р. АК ВУАН — академічну установу, що мала на меті видання й контроль за виданням історичних та інших письмових пам'яток, М. С. Грушевський не міг не розуміти важливості науково-теоретичних дослідів з археографії. Задля розв'язання проблем методики публікації джерел, передачі текстів за часів головування М. С. Грушевського в АК у її складі діяв редакційний комітет. Він не лише розробив згадані правила 1926 р., а й розглянув та ухвалив конкретні рекомендації щодо вибору і передачі друком тексту пам'яток, що вийшли в «Українському архіві» (т. 1, 2, 4), а також окремими виданнями⁹. Тексти передмов, обсяг обліково-довідкових відомостей, склад науково-довідкового апарату, питання контролю за друкуванням тексту розглядалися як на засіданнях редакційного комітету, так і власне самої АК, тобто серед ширшого кола дослідників.

Безумовно, М. С. Грушевському були знайомі методичний досвід і спроби скласти правила видання історичних документів у російській археографії кінця ХІХ — поч. ХХ ст., до яких залучалися визначні археографи (С. Ф. Платонов, О. О. Шахматов, О. С. Лаппо-Данилевський, В. Г. Дружинін та ін.)¹⁰. Проте гадаємо, що М. С. Грушевський, відомий власним науковим скептицизмом, міг вважати, що найдосконаліші, найповніші правила завжди обмежені, догматичні в своїх постулатах і, хоча торкаються в основному археографічної техніки, не зможуть передбачити всі проблеми передачі тексту; відповідальність щодо розв'язання цього найважливішого для археографії завдання залишиться саме на археографові. Цікаво, що в конфлікті з неодмінним секретарем ВУАН А. Ю. Кримським з приводу коректорських втручань у текст Величкова Літопису, який видавала АК, М. С. Грушевський не згадував «правила видання» як нормативний документ. «В передачі старих текстів АК автономна, — писав він у особній гадці до рішення Спільного зібрання ВУАН у справі дотримання академічного правопису у виданнях Академії, — і ніхто не повинен змінити її постанов [щодо передачі тексту пам'ятки. — С. К.] — се противилося б основним принципам наукового досліджу: наукова установа в питаннях наукового методу своєї праці не може підлягати яким-небудь зовнішнім директивам. Редакційний комітет АК має в своїм складі істориків [М. Грушевський, О. Грушевський, О. Гермайзе. — С. К.] і спеціалістів з історії мови [Є. Тимченко. — С. К.] і орієнтується не на вимоги

сучасної правописи, а на певні історичні і археографічні завдання. Між великими законоположниками археографії бували і історики, і юристи, й філологи — але установка їх праці була ні виключно історична, ні юридична, ні філологічна — а археографічна...»¹¹

Методика і техніка публікації, запропонована 1926 р., передбачала на підставах наукової критики джерела максимально точно відтворення автентичного рукопису, наближення його до ширшого загалу читачів шляхом вживання способів переведення етимологічного правопису в фонетичний, деяких синтаксичних, орфографічних та контракційних змін. Окремі способи транскрипції зумовлювалися головним чином браком шрифтів, слабкістю поліграфічної бази. Вимоги щодо способів транскрипції враховували й потреби лінгвістичних дослідів, забезпечували в цілому високий рівень адекватності відтворення орфографії першоджерела. У «Літопису Величка», наприклад, зберігалися графеми *кг*, *г*, *g* та *v*, йотовані *е* та *й* передавалися як *є* та *й*¹²; *ї* — залишалася там, де це відповідало сучасній українській вимові; слов'янські літери *л*, *ф*, *ѡ*, *ѝ*, *с*, *ѝ*, замінялися відповідними українськими.

Запропоновані розподіл на слова, незначні зміни у пунктуації, вживання великих літер, розкриття з позначенням скорочень під титлами, переведення надрядкових літер у рядок без позначення, транскрипція слов'янських чисел, безумовно, полегшували сприйняття тексту читачем, але часто не задовольняли вимогам дослідників-лінгвістів¹³. Проте такі емендації тексту не були вирішальним критерієм оцінки науковості видання і в цілому наслідували загальні науково-критичні принципи, що вживалися в археографічній практиці цього часу. І хоча правилами 1926 р. не передбачалося якихось універсальних, узагальнюючих вимог щодо вибору тексту, складання заголовків, оформлення легенд, інших довідкових відомостей, укладання покажчиків, — твердження О. А. Бевзо, що ці правила не відповідали вимогам археографічної практики, не є обгрунтованим. До того ж не було ще й сталої практики наукового видання україномовних текстів XVI—XVIII ст.

Взявши за основу згадані принципи, редакційний комітет АК ухвалив й особливості передачі положеномного тексту (друга половина XVIII ст.) «Коденської книги судових справ»: не прочитані місця (забруднені, витерті) в друку позначати крапками, текст передавати з розподілом на слова, але орфографію не змінювати, всілякі додаткові слова, розкриття скорочень, пропущені літери подавати у куткових дужках, надрядкові літери, яких дуже обмалъ, — у круглих дужках. З відтворенням окремих слов'янських і латинських літер, що вживалися в українському письмі, ухвалено було видати матеріали Генерального слідства про маєтності 1729—1731 рр. по Стародубському та Лубенському полках, опису Новгород-Сіверського намісництва. Досить високі вимоги АК ставила й до археографічної частини передмови до видання.

Проте, на жаль, не було чітко уніфіковано форми втручання в текст пам'ятки коментатора-археографа (навіть для окремого видання), вправлення помилок, не встановлено складу і форми подання заголовків та легенд, бракувало джерелознавчого рівня описування особливостей оформлення пам'ятки (печаток).

Таким чином, «правила» АК ВУАН 1926 р. не уніфікували археографічного оформлення документальних джерел, що видавалися, а зосереджували основну увагу на питаннях передачі тексту та друкарського оформлення видання.

Недостатній контроль за якістю підготовки документів до видання, їх археографічного оформлення з урахуванням проголошених принципів, призводив до помилок у передачі текстів окремих документів на-

віль в «Українському археографічному збірнику», що видавала АК. Що стосується публікації документів (в тому числі ХІХ — початку ХХ ст.) й, зокрема, членами АК, у додатках до авторських монографій, виданнях історичної секції («Україна», «За сто літ»), «Записках історично-філологічного відділу», архівознавчих («Архівна справа», «Радянський архів») та інших виданнях — тут панувало «авторське право».

Слід зауважити, що поряд з АК ВУАН, яка ще від 1919 р. мала на меті видавати крім документальних, також літературні пам'ятки (первісна назва її — «Постійна комісія для видавання пам'яток мови, письменства та історії»), 1927 р. на чолі з членом АК акад. В. М. Перетцем було утворено окрему Комісію давнього українського письменства. За роки існування вона видала чотири томи «Пам'яток мови та письменства давньої України», розробила 1928 р. власні правила видання, які, поряд з питаннями вибору і реконструкції тексту, складання передмови та довідкового апарату, ставили вимоги щодо передачі тексту пам'ятки. При виданні пам'яток до ХV ст. цими правилами передбачалося передавати текст літера в літеру старим слов'янським шрифтом, з тогочасною пунктуацією, але з розподілом на слова. Для пізніших джерел застосовувались транскрипція на гражданський шрифт, осучаснена пунктуація, розкриття титлів та перенесення виносних літер у рядок з позначенням, вживання великих літер для власних імен; кінцеві виносні приголосні пропонувалося подавати без ь чи ь знаків, лише в інфінітивних формах додавати ь чи и. В окремих сумнівних випадках титла рекомендовано не розкривати. На жаль, правила були дуже стислі й не мали на меті розв'язати всі питання передачі фонетичних особливостей україномовних текстів¹⁴. Близько до цих вимог стоять розроблені проф. С. І. Масловим, головою Комісії для описування українських стародруків при АК ВУАН, настанови «Інструкції для складання збірника присвят та передмов з українських друкованих видань ХVІ—ХVІІІ ст.»¹⁵ Таким чином, прослідковується загальна тенденція вітчизняної археографії щодо спрощення передачі текстів способом транскрипції.

Ідеологічно-політичний тиск партійно-державної машини, репресії проти української інтелігенції наприкінці 1920-х років зумовили організаційні зміни в АК ВУАН, зокрема руйнацію мережі історичних установ академічної кафедри М. С. Грушевського. АК підпорядковувалася президії Історично-філологічного відділу, до її складу передбачалося ввести всіх академіків-істориків (Д. Багалія, М. Слабченка, Д. Яворницького, М. Яворського). На межі 1928—1929 рр. було утворено Археографічну комісію Центрального архівного управління УСРР, яка планувала видання джерел другої половини ХІХ—ХХ ст.¹⁶

Мабуть, під впливом працівників архівних установ Д. І. Багалія та В. О. Романовського¹⁷ АК розпочала розробку та затвердження нормативно-методичних документів. У звіті про свою працю за 1929 р. Романовський відзначив розробку правил видання документальних текстів ХV—ХVІІ ст. На розпорядчому засіданні АК в лютому 1930 р. він офіційно одержав доручення скласти правила друкування текстів в археографічних виданнях АК; ці правила планувалося надрукувати в т. ІV «Українського археографічного збірника»¹⁸. Підготовлений Романовським попередній проект правил обговорювався 11 квітня 1930 р.; було ухвалено роздати його членам Комісії на заключення¹⁹. Цікаво, що саме в той час АК отримала для рецензування від АК ЦАУ проект «Тимчасових правил для видання документів канцелярського походження другої пол. ХVІІІ та ХІХ ст.», складений в основному досвідченим архівістом харківським проф. В. Веретенниковим. Цей проект наслідував в основному настанови «Правил издания документов...» 1919 р.²⁰

Після вимушеного від'їзду М. С. Грушевського до Москви організаційна перебудова торкнулася усіх боків діяльності АК; Комісія переключилася частково і на студювання матеріалів сучасності. В травні 1931 р. було створено правописну бригаду (П. Клименко, К. Лазаревська, С. Маслов, П. Попов, М. Тищенко), на засіданнях якої з приводу правопису оригіналів XVI—XVIII ст. висловлювалися рекомендації дотримуватися рукопису, замінюючи латинські й слов'янські літери відповідними українськими, пропонувалося видання АК готувати відповідно до загальних принципів передачі текстів, зберігати, наприклад, стереотипні титули при публікації збірки грамот²¹. У жовтні 1931 р. членам правописної бригади було надіслано проект авторського документа без назви, в якому був накреслений «обсяг найпотрібніших правил, що регулюватимуть друкування документальних текстів». Хоч автора тексту вказано не було, можна припустити, що це був проект правил, складений саме В. О. Романовським.

Автор проекту подавав рекомендації щодо складу передмови, основних принципів археографічного оформлення (заголовки, датування, обліково-довідкові відомості). Щодо передачі тексту він поділяв документи на три хронологічні групи і пропонував: тексти грамот XIV—XV ст. передавати друком старослов'янським шрифтом, літера в літеру й рядок в рядок, без скорочень, доповнень або змін, зі збереженням титлів та надрядкових знаків, залишаючи, по можливості, пунктуацію та особливі значки, дужки, риски;

тексти грамот XVI ст. передавати як давні, але гражданським шрифтом зі змінами у вживанні великих літер та з заміною відсутніх у гражданському шрифті літер слов'янськими;

тексти грамот другої половини XVI та XVII—XVIII ст. друкувати з розкриттям титлів, в'язі і скорочень загальновідомих і часто повторюваних, написанням надрядкових літер у рядок, з розподілом слів за сучасним правописом, сучасним вживанням великих літер у власних іменах та географічних назвах²².

Нема підстав вважати цей проект дуже вдалим, в основних положеннях він успадковував (іноді, навіть схематично) вимоги «Правил издания документов» (Пг., 1919) з коректами «Правил издания сборника грамот Коллегии Экономии» (Пг., 1922). Проте для тогочасних проектів він був позбавлений ідеологічної догматики й наголошував на спільних методах археографічної обробки документів, конкретизуючи настанови лише для давніх джерел, враховував необхідність переходу від індивідуальної праці археографа до колективних форм. Проект не було схвалено з невідомих причин.

Архівні органи оприлюднили вироблені в основному П. Біликом і затверджені II Всеукраїнським з'їздом архівних працівників 1931 р. методологічні принципи і технічні правила видання. Деякою мірою ці правила розв'язували питання відбору, систематизації та передачі тексту, датування, складання заголовків та науково-довідкового апарату, але основною їх метою було розвінчати «буржуазний техніцизм» в археографії й вимогливо впровадити монополію марксистської методології. Правописна бригада АК ВУАН, аналізуючи на початку 1932 р. затверджені з'їздом «Основні настанови до методології і техніки наукової публікації документів для потреб науково-історичного дослідження» та «Правила науково-документальної публікації в журналі «Архів Радянської України»²³, зазначила, що вони в основному відповідають вимогам публікації документів доби капіталізму, проте для дослідників феодальної доби, для наукових публікацій слід розробити окремі правила з урахуванням більш адекватної передачі друком «лінгвістичних та формальних»

письмових властивостей пам'ятки»; розробка таких правил при належній ув'язці їх з Укрцентрархівом є компетенцією пленуму АК (а не правописної бригади)²⁴. Проте вже наприкінці 1932 р. правописна бригада АК поставила перед собою завдання виробити загальні правила видання пам'яток до початку ХІХ ст. Цю роботу було доручено К. О. Лазаревській, Г. А. Петренковій та М. В. Геппенеру, які намагалися навіть скорегувати свій проект з розробками Історично-археографічного інституту АН СРСР²⁵. У травні 1933 р. члени АК обговорювали проект технічних правил для археографічних видань²⁶, що були складені з метою дати відповідь «буржуазному техніцизму» згідно з рішеннями ІІ Всеукраїнського з'їзду архівних працівників. Віддаючи перевагу методології над технікою, ці колективно розроблені правила були спрямовані на видання збірників документів, наголошували на провідне значення передмови, витриманої в чіткому класовому, ідеологічному та політичному дусі. Щодо складання заголовків, наприклад, правила вимагали обов'язково подавати редакторський заголовок з чіткою політично-класовою оцінкою документа, а загалом еkleктично і навіть сумбурно наслідували загальні вимоги правил російських археографів (1919, 1922).

Проте ці правила приділяли значну увагу саме археографічній техніці. Їх настанови надавали багато прав і редактору-археографу, пропонуючи засоби посилення у примітках, вказівки в передмові щодо особливостей передачі текстів. Не досить чітко визначали правила документи «найдавніших часів». В основу передачі правопису були покладені хронологічні ознаки (конкретизовані посиланнями на «колонізаторські впливи» чи то Польщі, чи Росії на мову й правопис). Для джерел ХV — першої половини ХVІІ ст. пропонувалося вживати метод транскрипції, розкривати титла, вміщувати надрядкові літери в рядок (лише надрядковий ь передавати апострофом). У матеріалах другої половини ХVІІ—ХVІІІ ст., за правилами, зберігалися літери ъ, ѣ, э, ѳ; латинські та слов'янські літери замінялися відповідними українськими; скорочення під титлами та надрядкові літери подавалися з розкриттям без позначення. Документи з кінця ХVІІІ ст. передбачалося передавати: російськомовні — в сучасному правописі, писані українським письмом — зі збереженням правопису оригіналу, іноземними мовами — із стислим українським перекладом²⁷.

Запропоновані правила (4 арк. машинопису), намагаючись досягнути всі види джерел, дуже спрощували основні вже існуючі наукові принципи передачі тексту, а подекуди впроваджували безпідставні вимоги щодо збереження або зміни правопису, насамперед українських текстів. Хоча вони були, на наш погляд, більш глибокими, ніж правила П. Білика, проте не стали кроком уперед порівняно з теоретичними розробками археографів Росії. Згаданий проект не був схвалений, але не лише через наукову слабкість правил, а й у зв'язку з організаційними змінами в ВУАН, наслідком яких стала ліквідація АК.

Таким чином, АК на початку своєї діяльності не порушувала питань розробки теорії чи методики едиційної археографії. Від середини 1920-х років здійснювалися спроби розробити принципи і скласти правила видання джерел. Проте негативний результат таких спроб зумовлювався низкою причин: нерозробленістю теоретичних підвалин археографії; неможливістю задоволення вимог усіх наукових галузей (філологів, істориків, правників тощо) при виданні різноманітних пам'яток писемності (документальних, історично-літературних, літературних та ін.); відстоюванням наукової свободи індивідуального дослідника-археографа; досить сталою традицією науково-критичних прийомів видання джерел; невеликим загальним практичним досвідом видання українських джерел, на підставі якого можна врахувати максимум мовних особливостей передачі

текстів; хронологічними межами едиційних завдань АК (видання джерел до кінця XVIII ст.).

Водночас саме видавничі принципи, проголошені АК 1926 р., були першими узагальнюючими вимогами щодо передачі мовних особливостей тексту українських документальних та історично-літературних джерел.

Після 1929 р. під впливом загальних уніфікаторських тенденцій, активності нової генерації учених, нових організаційних форм праці та методології АК ВУАН поряд з іншими інституціями намагалася розробити правила видання документів. Проте нові проекти, спростивши джерелознавчі завдання, не стали новаторськими, в більшості вони наслідували правила, створені російською археографією, і навіть не закріпили принципів передачі україномовних текстів, розроблених АК 1926 р.

З різних причин проекти правил АК не були затверджені і впроваджені. Для кращого розуміння, чому так сталося, варто врахувати й загальні тенденції у розв'язанні проблеми створення правил видання документів наприкінці 1920-х — у 1930-х роках. Активнішу позицію щодо розробки узагальнюючих едиційних норм займали архівні установи. Проте навіть у російській (в деякій мірі загальносоюзній) археографії, що мала більш вагомі досягнення в цій роботі, узагальнювала археографічний досвід країни, створені правила видання мали хронологічні або відомчі обмеження, проблеми археографічної обробки документів майже не пов'язувалися з типами, видами та формами видань; багато теоретичних питань залишалися дискусійними; правила не діставали загальнономативного характеру навіть у такій централізованій галузі, як архівна система. На наш погляд, розробка правил в архівних установах України мала на меті передусім не наукові завдання, а впровадження в археографії монопольної марксистської ідеології як методології.

Взагалі ж складність проблеми розробки принципів і способів передачі текстів українських писемних пам'яток, особливо давньої доби і нового часу, підкреслює факт, що лише в 1970—1980-ті роки більш-менш усталилася нормативна практика вживання дипломатичного методу видання пам'яток історії, мови і літератури. Проте ще й сьогодні не можна вважати розв'язаною справу уніфікації передачі текстів способом транскрипції²⁸.

¹ АК ВУАН, продовжуючи традиції Київської комісії для розбору давніх актів, мала на меті видання писемних джерел до XVIII ст.

² *Яковлев С. О.* Українська радянська археографія. — К., 1965. — С. 54, 68—69.

³ *Бевзо О. А.* Про правила друкування історичних документів, писаних українською мовою в XVI—XVIII ст. // Вісник АН УРСР. — 1958. — № 2. — С. 19.

⁴ *Бутин І. Л.* Література до історії української археографії // Історичні джерела та їх використання. — К., 1968. — Вип. 3. — С. 169—171.

⁵ *ЦНБ АН України, ІР.* — Ф. ХХХІ, од. зб. 864 (лист від 14 березня 1895 р.).

⁶ *Жерела до історії України-Руси.* — Львів, 1895. — Т. 1. — С. VII.

⁷ Див., наприклад, рецензії на видання текстів Литовської метрики, давніх описів Литовської метрики. — *ЗНТШ.* — Т. 65. — 1905. — С. 26—29.

⁸ Згідно з протоколами АК НТШ, питання методики передачі тексту розглядалося за часів головування М. С. Грушевського лише один раз за пропозицією С. Томашівського (4 вересня 1909 р.). — *ЦДА України* в м. Львові. — Ф. 309, оп. 1, од. зб. 42. — Арк. 91.

⁹ Такі, як «Опис Новгород-Сіверського намісництва», «Переписні книги 1666 р.», «Руська Правда». — *ЦНБ АН України, ВР.* — Ф. X, од. зб. 7757, 10562, 10635, 10750, 10772, 10774. — Арк. 1; од. зб. 10814—10816. Для «Руської Правди», наприклад, ухвалено було вживати принципи за зразком останнього видання за ред. Є. Ф. Карського «Лаврентіївського літопису» (1926—1928 рр., АК АН СРСР); щоденник П. Орлика, який запропонував видати І. Борщак, ухвалили друкувати лише в оригіналі (фр. мова), в крайньому випадку паралельно переклад і оригінал. — *ЦНБ АН України, ІР.* — Ф. X, од. зб. 10774. — Арк. 2.

¹⁰ *Правила для издания имп. Археографической комиссии. Проект.* (Б. г.); *Правила издания документов, составленные в Петроградском отделении Главного управ-*

лення архивним делом 15 сентября 1919 г. // Сб. документов, циркуляров, инструкций и распоряжений по архивному делу.— М., 1921.— Вып. 1.— С. 118—122; *Правила* издания сборника грамот Коллегии Экономии.— Пг., 1922.

¹¹ ЦНБ АН України, ІР.— Ф. 1, од. зб. 26364.— Арк. 21.

¹² Цікаво, що такий самий спосіб передачі йотованої *Й* вживався і при публікації документів першої половини ХІХ ст.— Див. матеріали Лазаревських в «Укр. археографічному збірнику» (т. 2).

¹³ Автори «Правил видання пам'яток української мови ХІV—ХVІІІ ст.» (К., 1961) М. М. Пещак та В. М. Русанівський, піддаючи науковій критиці археографічні методи попередників, в тому числі АК ВУАН, тим самим ще раз підтвердили, що дослідницькі потреби мовників може задовольнити лише дипломатичний метод видання пам'яток.

¹⁴ ЦНБ АН України, ІР.— Ф. X, од. зб. 12456; Од. зб. 12470.— Арк. 77; Од. зб. 12501.— Арк. 2 зв.; Ф. 285, од. зб. 547.

¹⁵ Там само.— Ф. X, од. зб. 8133.

¹⁶ Положення про АК ЦАУ було затверджено лише 3 січня 1930 р.— ЦДАВО України.— Ф. 166, оп. 2, од. зб. 271.— Арк. 24—25.

¹⁷ Акад. Д. І. Багалій був першим головою АК УАН, але після переїзду до Харкова 1919 р. майже відійшов від проблем діяльності Комісії, проте не полишив археографічної практики, відповідав за видавничу справу в Укрцентрархіві. В. О. Романовський, який був давнім членом АК, 1929 р. став виконувати обов'язки керівничого Комісії замість заарештованого в справі міфічної СВУ О. Ю. Гермайзе. В його «Нарисах з архівознавства» (Х., 1927), окремий розділ присвячено питанням видання архівного матеріалу друком (с. 159—163); певні вимоги щодо видання текстів він відстоював у рецензіях на археографічні праці. (Див.: *Архіона* справа.— 1928.— № 5/6.— С. 106—114; № 7.— С. 86—87; 1930.— № 3.— С. 134—138.)

¹⁸ ЦНБ АН України, ІР.— Ф. X, спр. 8393; Од. зб. 9220.— Арк. 2; Од. зб. 10777.

¹⁹ Там само.— Ф. X, од. зб. 10779.

²⁰ Там само.— Од. зб. 9575.

²¹ Там само.— Од. зб. 10794; Од. зб. 10800.— Арк. 1; Од. зб. 10802.— Арк. 1 зв. Можливо, йдеться про видання магдебурзьких грамот містам Лівобережної України, яке готували акад. М. П. Василенко та В. О. Романовський.

²² Там само.— Ф. ХХХІІІ, од. зб. 2485.

²³ Білик П. До методології і техніки археографічних публікацій // Рад. архів.— 1931.— № 4/5.— С. 42—53. Згадані матеріали див.: *Радянський архів*.— 1931.— № 6.— С. 53—59, 60—67. У боротьбі з «буржуазним техніцизмом» навіть вірні методичні настанови щодо археографічної техніки, вироблені В. Веретенниковим, набули схематизму, їм бракувало завершеності. Оцінка цих правил І. Л. Бутичем, на наш погляд, досить оптимістична.

²⁴ ЦНБ АН України, ІР.— Ф. X, од. зб. 10811.

²⁵ Там само.— Од. зб. 10812. Історично-археографічний інститут видав «Правила издания документов ХVІ—ХVІІ ст.» лише 1936 р.

²⁶ Там само.— Од. зб. 10627. Додамо, що в обговоренні правил поряд з авторами брали участь М. Корнилович, С. Маслов, О. Назаревський, В. Романовський, М. Ткаченко.

²⁷ Там само.— Ф. X, од. зб. 7837.— Арк. 1—4.

²⁸ Див.: *Передача* текстів документів і пам'яток. Матеріали науково-методичної наради.— К., 1990.